

Streszczenie pracy doktorskiej

Łukasz Nowacki

Kult świętych królów węgierskich w średniowiecznej Polsce

Promotor: prof. dr hab. Stanisław A. Sroka

29 III 2021 r.

W prezentowanej pracy przedstawiono zagadnienie kultu świętych królów węgierskich (Stefana, Emeryka i Władysława) w średniowiecznej Polsce. Celem dysertacji było przybliżenie poszczególnych przejawów oddawanej im na ziemiach polskich czci (ukazanie ich genezy, uwarunkowań rozwoju, zawartych w nich treści), a także próba prezentacji szerszego obrazu prezentowanego fenomenu. Ze względu na siłę oddziaływania oraz aktualny stan badań skoncentrowano się na zagadnieniu ich wizerunku literackiego, patrociniach oraz indulgencjach. Ramy chronologiczne pracy wyznaczają daty kanonizacji poszczególnych władców – 1083 r. (elewacja Stefana i Emeryka), 1192 r. (podniesienie szczątków Władysława) oraz schyłek XV w. Zakres geograficzny określa natomiast obszar archidiecezji gnieźnieńskiej (z wyłączeniem diecezji kamieńskiej i lubuskiej) oraz tereny, które można uznać za etnicznie polskie.

W ramach wprowadzenia przedstawiono wizerunek świętych władców znany z ich legend hagiograficznych (trzech żywotów króla Stefana, żywotu księcia Emeryka i różnych wariantów legendy św. Władysława) oraz historię ich kultu w średniowiecznej Europie (w szczególności na obszarze Królestwa Węgier). Dane zgromadzone w ten sposób dostarczają materiału porównawczego i stanowią w niektórych przypadkach punkt odniesienia dla dalszych wywodów. Jak już wspomniałem wcześniej, w głównej części dysertacji – składającej się z trzech rozdziałów - skoncentrowano się na ukazaniu wizerunku wspomnianych królów występującego w dziełach literackich polskiego średniowiecza (szczególnie w Kronice węgiersko-polskiej, źródłach rejestrujących legendę świętokrzyską i pismach Jana Długosza) oraz ich kultu objawiającego się poprzez wezwania poświęconych im obiektów sakralnych (świątyń i ołtarzy) i nadania odpustowe. W końcowym rozdziale (w ramach badawczego sondażu) przybliżono również inne oznaki oddawanej im w Polsce czci (heortologia, modlitwy w księgach liturgicznych, relikwie, antroponimia, zabytki sztuki).

Z przeprowadzonych badań wynika, iż kult św. św. Stefana, Władysława i Emeryka na ziemiach polskich w średniowieczu jest zjawiskiem w dużej mierze enigmatycznym, zanikającym (być może z prozaicznego powodu braku źródeł) i odradzającym się na przestrzeni

interesującej nas epoki. Nie można bowiem ukazać go jako ciągłego fenomenu, którego kolejne fazy są łatwe do zarejestrowania i opisanie. Choć w polskich dziełach literackich zawarto sporą dawkę informacji na temat świętych władców Węgier (legenda świętokrzyska wzniciła prawdopodobnie kult królewicza Emeryka na Łysej Górze), ich cześć miała jednak często elitarny charakter. Była bowiem związana w dużej mierze ze środowiskiem dworu książąt i królów dynastii panujących w Polsce (Bolesława Krzywoustego, księżnej Kingi?, Władysława Łokietka?, Kazimierza Wielkiego czy Władysława Jagiełły). Należy dodać, że jej oznaki zostały zarejestrowane przede wszystkim na obszarze diecezji krakowskiej. Warto podkreślić, iż pomimo drugoplanowej roli i elitarnego charakteru badany kult stanowił jednak ważny składnik relacji polsko-węgierskich w epoce średniowiecza.

A. Nowak

Summary of the doctoral dissertation

Łukasz Nowacki

The Cult of Holy Hungarian Kings in Medieval Poland

Supervisor: prof. dr hab. Stanisław Sroka

7 IV 2021 r.

The dissertation shows the issue of the cult of the holy Hungarian kings (Stephen, Emeric and Ladislaus) in medieval Poland. The aim of the thesis is to bring closer the various manifestations of their worship in Polish lands (demonstrating their genesis, conditions of development and their contents) as well as to present broader picture of this phenomenon. Due to the power of the influence and the current state of research, the focus was on the question of their literary representation, patronage and indulgences. The chronological framework of the thesis is defined by the dates of the canonization of the holy kings – 1083 (the elevation of Stephen and Emeric), 1192 (the elevation of Ladislaus) and the end of the XVth century. The geographical scope of the dissertation is determined by the area of the archdiocese of Gniezno (excluding the dioceses of Kamień and Lubusz) and land that might be consider as ethnically Polish.

As a part of the introduction, the picture of the holy rulers known from their hagiographic legends (from the three lives of king Stephen, the life of prince Emeric, and various modifications of the legend of saint Ladislaus) and the history their cult in medieval Europe (especially in the area of the Kingdom of Hungary) are presented. The data collected in this way gives a comparative material and, in some cases, constitutes a point of reference for further statements. As mentioned before, in the main part of the dissertation – that consists of three chapters – the focus is on presentation of the image of the kings mentioned in the literature of Polish Middle Ages (especially in the Hungarian-Polish Chronicle, the sources recording the legend of the Holy Cross and the writings of Jan Długosz) and their cult appearing through the titles of sacred objects (shrines and altars) dedicated to them and indulgences. In the final chapter (as part of the research survey) also other signs of their worship in Poland (heortology, prayers in liturgical books, relics, anthroponymy, monuments of art) are shown.

According to the survey the cult of Stephen, Ladislaus and Emeric in the Polish lands in the Middle Ages is in its large part an enigmatic, vanishing (maybe because of the absence of sources) and renascent phenomenon. It cannot be shown as a continuous appearance the following phases of which are easy to record and describe. Although the Polish literary works include a lot of knowledge about the holy kings of Hungary (the legend of the Holy Cross

probably started the cult of Emeric in Łysa Góra), their worship had, however, frequently an elite character because the cult was associated mostly with the court of princes and kings of the dynasties ruling in Poland (Bolesław III the Wrymouth, princess Kinga?, Władysław I Łokietek?, Casimir III the Great or Władysław Jagiełło). It is necessary to add that its signs were registered especially in the area of the diocese of Cracow. It should be noted that in spite of its secondary role and elite character, the studied cult was, however, an important component of the Polish-Hungarian relationship in the Middle Ages.

A. Kowalski